

Inhoud

Voorwoord	9
<i>Bernard Wientjes</i>	
Inleiding	11
<i>Masja Cohen en Esther Sarphatie</i>	
Antropologen	
Een antropoloog weet: kennis is nooit neutraal	19
<i>Joris Luyendijk</i>	
Kantoorantropoloog kijkt geen aapjes	24
<i>Jaap Lemereis</i>	
‘Ondernemer en idealist’	29
<i>Walter Faaij</i>	
‘Als je meer wilt verdienen, had je maar een andere studie moeten doen’	37
<i>Brigitte Boswinkel</i>	
Antropologen? Alleskunnners!	41
<i>Malte Stokhof</i>	
De antropoloog slaat een brug, nee is de brug	53
<i>Mariëlle van der Meer</i>	
Je meerwaarde als antropoloog kennen én toepassen	59
<i>Matthijs de Jong</i>	

Lef om verder te kijken en te vragen <i>Sarah van Mourik Broekman</i>	64
Eerst infiltreren en dan stelling nemen <i>Floris Paalman</i>	74
Leer zoveel mogelijk van zoveel mogelijk mensen <i>Paula Kibbelaar</i>	85
Op weg naar de volgende droom <i>Wendy Raaphorst</i>	93
Antropoloog, géén antroposoof <i>Remco Buisman</i>	98
Toegepaste antropologie als brug tussen plan en werkelijkheid <i>Ester Heiman</i>	102
Bruggen bouwen <i>Mariska de Boer</i>	115
Angels, Cinema, Mind & World <i>Martha Blassnigg</i>	121

Werkgevers

Niet wát maar dát je gaat onderzoeken <i>Veronique Schutgens</i>	129
---	-----

Het werk ligt op straat <i>Edgar van Lokven & Malica al Fahmi</i>	134
Geef ze de ruimte! <i>Gülay Orhan</i>	140
De waarde van een mix van kennis <i>Reon Brand</i>	144
Een pleidooi voor moderne bevlogenheid <i>Eric Lugtmeijer</i>	150
Schipperen tussen verschillende meningen <i>Piet Boogert & Anita Dominguez</i>	154
Ruime interdisciplinaire mogelijkheden <i>Michael Punt</i>	160
Imago en competenties van de antropoloog Samenvattende conclusies	165

Voorwoord

Het is een prima initiatief om aandacht te geven aan de aansluiting van academische studies op de arbeidsmarkt. VNO-NCW is een voorstander van handhaven van het onderscheid tussen hoger beroepsonderwijs en wetenschappelijk onderwijs. Deze bundel over antropologen illustreert op een interessante manier dat het inderdaad gaat om twee wezenlijk verschillende routes naar de arbeidsmarkt.

Antropologen worden, op een klein aantal na dat op datzelfde gebied onderzoek gaat doen, niet gericht op een later beroep voorbereid. Toch laat de bundel zien hoe breed de mogelijkheden zijn. En dat zit dan niet in specifieke beroepsvoorbereiding, maar in competenties als academicus en competenties als antropoloog. De eindbeschouwing geeft daarvan een aardige opsomming op basis van de levensverhalen en beroepenillustraties uit de bundel.

Wat zeker ook een misverstand is, is dat de zogenaamde 'logen' alleen in de sfeer van welzijnssector en overheid aan de slag kunnen: ook bedrijven als Microsoft en Philips hebben antropologen, sociologen en psychologen in dienst, omdat het steeds belangrijker wordt om naast de technologische mogelijkheden ook de maatschappelijke trends en menselijke factoren, denk aan vergrijzing, scherp in beeld te krijgen. Naast algemene academische vaardigheden spelen de meer specifieke competenties van de antropoloog in de diverse getuigenissen van antropologen een boeiende rol.

Om enkele daarvan te noemen: het toepassen van de onderzoekstechniek van participerende observatie; bruggen kunnen slaan tussen culturen; sterk inlevingsvermogen; rollen kunnen vervullen in een voor jou zelf andere cultuur en daar constructief vanuit eigen gezichtspunten aan bijdragen

– dat zijn competenties die voor veel beroepsomgevingen van belang zijn. Het gaat dan bijvoorbeeld om aspecten van de multiculturele samenleving, maar ook om het bij elkaar brengen van verschillende bedrijfsculturen, al dan niet over grenzen heen, of het bij elkaar brengen van de bestuurscultuur en de beleving van burgers.

Kortom: een goed initiatief dat ook zeker navolging verdient, want anders dan bijvoorbeeld voor medische opleidingen is voor veel studies bij aankomende studenten niet duidelijk wat de sterke kanten zijn van de opleiding, welke competenties je ermee verwerft en hoe deze in allerlei beroepssituaties tot hun recht kunnen komen. Dat alles zal overigens niet wegnemen dat wel alles staat of valt met hoe je de competenties hebt verweven met je eigen persoonlijke motivatie en ondernemendheid en hoe je dat in je studie, in je afstudeerproject en mogelijk ook in je nevenactiviteiten hebt laten zien. Je persoonlijk studie- en levensverhaal is de beste getuigenis en ook dat laat dit boekje goed zien.

Bernard Wientjes

Voormalig voorzitter VNO-NCW

Inleiding

Gezocht: antropoloog m/v

Ooit deze vacaturetekst tegengekomen? Vast niet, of in ieder geval niet vaak. Dat is de aanleiding geweest voor dit boek. Naast deze aanleiding zijn er meer redenen waarom we dit boek publiceren.

Imago en zelfbeeld van de antropoloog

Werkgevers of opdrachtgevers zijn zelden specifiek op zoek naar een antropoloog. Wij hebben bovenstaande vacature in ieder geval nooit in groten getale op de vacaturebanken zien staan. Ook zijn we nog nooit een antropoloog tegengekomen die de studie had gekozen met de gedachte daarmee een topbaan te veroveren. 'Als je meer wilt verdienen had je maar een andere studie moeten doen,' zei de werkgever van Brigitte Boswinkel.

Antropologen doen de studie uit interesse. Maar dat betekent niet dat antropologen geen mooie banen vinden. Sterker nog, de antropoloog lijkt de afgelopen tijd in opmars te zijn. Kijk maar naar de antropologen in dit boek: zij zijn stuk voor stuk goed terechtgekomen en dat geldt ook voor vele andere antropologen die wij kennen. Aan het zelfbeeld en het imago van de antropoloog mag nog wel wat veranderen. Dat blijkt wel uit de verhalen in dit boek, waarmee we clichébeelden willen doorbreken.

Juist in deze tijd kan de antropoloog een prominentere rol spelen. Steeds meer werknemers met diverse culturele achtergronden werken samen in (internationale) organisaties; de wereld wordt steeds kleiner, de polarisatie tussen

verschillende culturele en religieuze groepen steeds groter. Tegelijkertijd zien we dat bedrijven altijd in verandering zijn om mee te bewegen met hun omgeving. Aanpassingsvermogen (aan de markt) is een steeds belangrijker wordend aspect. Hiervoor is maatwerk vereist. Senior directeur bij Philips, Reon Brand, zegt hierover: 'Als je als bedrijf geen begrip hebt van de manier waarop consumentenwaarden en -behoeften en lifestyles veranderen, blijf je een goederenleverancier met heel kleine marges. Wij willen een relatie met onze klanten.' En antropologen kunnen daarbij helpen.

Maar denk ook aan de overheid en andere organisaties die geacht worden dicht bij de mensen in de samenleving te staan en de wensen van deze mensen te horen en te kunnen vertalen naar beleid of producten. Of, zoals Mariëlle van der Meer stelt: 'De antropoloog slaat een brug, nee *is* de brug'.

Om te voorkomen dat wij met dit boek het beeld schetsen van *de* antropoloog, willen we hierbij benadrukken dat die niet bestaat. Floris Paalman zegt bijvoorbeeld dat hij het lastig vindt een algemeen beeld te schetsen van wat *de* antropoloog is: 'Antropologen hebben onderling vaak zeer verschillende interesses en vaardigheden. Maar mogelijk is deze opmerking op zichzelf een typisch voorbeeld van antropologisch denken. Antropologen hebben dikwijls problemen met algemeenheden, in het bijzonder met statische generalisaties.'

Participerende observatie

Wat antropologen onderscheidt van andere 'logen' is hun onderzoekstechniek: participerende observatie. Maar weten werkgevers of opdrachtgevers eigenlijk wel wat dat is en welke meerwaarde die techniek kan hebben voor hun

organisatie en producten? En is de antropoloog in staat deze vaardigheid te vertalen naar een bruikbare kwaliteit voor zijn opdrachtgever?

Volgens de Modern British School van antropologen geldt er een aantal regels voor participerende observatie: 'One had to spend at least a year, preferably two, in the field, working as soon as possible in the vernacular, living apart from other Europeans and to some extent as a member of the community one was studying; and above all the anthropologist had to make a psychological transference – "they" had to become "we"' (Kuper, 1996: 69).

'Om participerend te observeren zijn diverse rollen mogelijk: de antropoloog kan een bestaande rol aannemen, bijvoorbeeld als het gaat om geheime participerende observatie. Maar de antropoloog kan ook een nieuwe rol vervullen, afhankelijk van het doel van het onderzoek en de kenmerken van de onderzoeksetting. Er kleven voor- en nadelen aan participerende observatie. Een voordeel is dat de informatie die verkregen wordt door mee te doen en te observeren realistisch en het meest "eigen" is van de onderzoeksgroep. Een nadeel is dat de onderzoeker zoveel "wij" is geworden dat hij niet meer de status van onderzoeker heeft en dus ook niet meer gericht vragen kan stellen' (vervolg citeert Hammersly & Atkinson, 1995: 107).

Deze wijze van observeren brengt de volgende specifieke competenties met zich mee: goed kunnen luisteren, onbevooroordeeld kunnen analyseren, reflecteren, aanpassingsvermogen, inlevingsvermogen et cetera.

Diverse antropologen verhalen ook over de onderzoekstechniek. Floris Paalman begint zijn verhaal met de stelling 'eerst infiltreren en dan stelling nemen'. En Mariska de Boer meent dat je met participerend observeren verschillen en overeenkomsten kunt herkennen en in een kader

kan plaatsen. 'Je kunt de zaken dan op een andere manier interpreteren en de culturele bepaaldheid proeven'.

En uit de verhalen van de zelfstandig ondernemende antropologen Ester Heiman en Walter Faaij blijkt dat veldwerk, ook als dit kortdurend is, heel goed past bij de veranderende samenleving en de wensen van opdrachtgevers daarin. Zelfstandig ondernemende antropologen geven er hun eigen toegevoegde waarde aan. Ester Heiman: 'Het onderzoeken en beschrijven van "de ander" is niet voldoende om van toegevoegde waarde te zijn. Het reflecteren op wat je ziet en daar betekenis aan geven in het licht van de grotere vragen van de samenleving én van je opdrachtgever, is een cruciale tweede stap. Een rake interventie ontwikkelen is de derde noodzakelijke stap.'

Eigenlijk is dit boek een antropologisch onderzoek op zichzelf waarbij we de methode van participerende observatie hebben toegepast. Wij participeren immers zelf op de arbeidsmarkt en hebben onze eigen ervaringen met werkgevers en opdrachtgevers met een antropologische blik onder de loep genomen. Vervolgens hebben we de ervaringen van andere antropologen doorgelicht. Zodoende kwamen we tot een aantal interessante ontdekkingen over antropologen; hoe zij zichzelf zien en hoe zij beschouwd worden.

Wij denken dat het een verrijking voor de arbeidsmarkt is als antropologen en hun (toekomstige) werkgevers en opdrachtgevers meer weten over de competenties van antropologen en hun mogelijkheden op die arbeidsmarkt. De kennis over en toepassing van deze competenties – en de valkuilen – hebben wij, zelf antropologen, te weinig in beeld gekregen tijdens onze opleiding in Amsterdam. Tegelijkertijd moet er nog meer bekendheid en erkenning komen bij werkgevers, opdrachtgevers en andere niet-antropologen voor de antropoloog en zijn vakbekwaamheden.

Aan de hand van ervaringen van antropologen op de arbeidsmarkt en de verhalen van een aantal werkgevers over de rol die antropologen in hun organisatie (kunnen) spelen, denken we met dit boek de nodige informatie en tips te verschaffen voor zowel antropologen die op zoek zijn naar werk als voor werkgevers en opdrachtgevers die niet weten wat antropologen nou eigenlijk zijn, en wie ze daardoor mislopen.

Wij nodigen u – antropoloog, werkgever, opdrachtgever of geïnteresseerde lezer – uit om inspiratie te halen uit de verhalen om zo de misvattingen over het imago en zelfbeeld van de antropoloog te doorbreken. Om u behulpzaam te zijn geven wij aan het eind van het boek nog een praktische opsomming van competenties: voor antropologen te gebruiken in hun cv, sollicitatie of offerte. Voor de werkgever en opdrachtgever om de meerwaarde van de antropoloog in te zien.

Voor de samenstelling van dit boek willen wij allereerst natuurlijk alle antropologen en werkgevers die hun ervaringen met ons wilden delen bedanken. En verder Marieke Mittelmeijer voor de finishing touch vanuit enerzijds haar antropologische kennis en anderzijds haar expertise als tekstschrijver.

Masja Cohen en Esther Sarphatie

Literatuur

Adam Kuper, *Anthropology and Anthropologists: The Modern British School*, 3e druk, Londen, Routledge 1996.

Martyn Hammersley & Paul Atkinson, *Ethnography: Principles in Practice*, 2e druk, Londen, Routledge 1995.